

Tyske gramatikkregler

Innhold

- Elementær analyse
- Substantiv bestemt/ubestemt artikkel
- Verb – presens
- Personlige pronomer
- Verb – preteritum
- Verb – presens perfektum
- Eiendomsord
- Modale hjelpeverb
- Preposisjoner med akkusativ og preposisjoner med dativ
- Preposisjoner med akkusativ eller dativ
- Indirekte objekt
- Ordstilling
- Tidsuttrykk
- Spørreord
- Verb – imperativ
- Uregelmessige svake verb
- Sammensatte verb
- Genitiv
- Preposisjoner med genitiv
- Adjektivbøyning
- Substantiverte adjektiv
- Gradbøyning av adjektiv
- Relativpronomer
- Verb – presens futurum
- Ubestemte pronomer
- Pokeord
- Pronomialadverb
- Konstruksjoner med kommen og bleiben
- Passiv
- Erstatningsinfinitiv
- Konjunktiv

Elementær analyse

Analyse

For å kunne bruke riktig kasus på de forskjellige leddene i en setning er det viktig å analysere setningen, d.v.s. at en deler opp setningen i ledd. De viktigste leddene er **subjekt, verbal, predikativ, direkte objekt, indirekte objekt og preposisjonsuttrykk**. La oss dele opp analysen i fire:

Subjekt – verbal – predikativ

Normale tyske setninger inneholder alltid subjekt (S) og verbal (V):

S V S V

Der Mann singt. (Mannen synger.) *Der Zug steht.* (Toget står.)

I disse to setningene er **singt** og **steht** verbal. Disse forteller hva som skjer eller hva som gjøres. **Der Mann** og **der Zug** er subjekt. Subjektet betegner den eller det som utfører en handling.

Når du starter analysen, er det lurt å begynne med verbalet: synger/står. For å finne subjektet stiller du spørsmålet: **Hjem** eller **hva** synger/står? Svaret er mannen/toget.

NB! Subjektet står alltid i nominativ.

Det finnes også et annet ledd som står i nominativ. Det kaller vi **predikativ** (Pred). Se på setningen:

S V Pred

Er ist mein Freund. (Han er min venn.)

Predikativet sier noe om subjektet i setningen. *Er* og *mein Freund* er den samme, og må derfor stå i samme kasus. Vi får predikativ i en setning dersom verbalet er en form av verbene **sein** (være), **werden** (bli) eller **bleiben** (bli værende).

NB! Predikativet står alltid i nominativ.

Direkte objekt

De fleste tyske setninger inneholder flere ledd enn subjekt og verbal. Se på setningene:

S V DO (direkte objekt) S V DO

Sie fragt den Lehrer. (Hun spør læreren.) *Ich lese die Zeitung.* (Jeg leser avis.)

Først finner du verbal og subjekt som beskrevet tidligere. Så fortsetter du med: **Hjem/hva** spør hun/leser jeg? Du får læreren/avisen til svar. Disse kaller vi direkte objekt.

NB! Dette objektet står i akkusativ. Men det finnes noen få verb som står med direkte objekt i dativ. Se nedenfor.

Noen viktige verb med dativobjekt

begegnen møte

danken takke

gefallen like

gehören tilhøre

glauben tro

gratulieren gratulere

helfen hjelpe

schmecken smake

Eks.: Ich dankte ihm für seine Hilfe. Er hat ihr geholfen, die Hausaufgaben zu tun. Glaubst du mir?
Legg merke til konstruksjonen ved verbene **gefallen** og **gehören**. Det er den som liker noe/eier noe, som skal stå i dativ: Das Mädchen **gefällt mir**. Der Wagen **gehört mir**. På norsk sier vi "Jeg liker jente". Vi kan si "Jeg eier bilen" eller "Bilen tilhører meg".

Indirekte objekt

Se på setningen:

S V IO DO

Sie zeigt mir den Brief. (Hun viser meg brevet.)

Først finner du verbal, subjekt og direkte objekt som beskrevet tidligere. Så forsetter du med: **Til hvem** (eventuelt **for hvem**) viser hun brevet? Svaret er **meg**. Dette ledet kaller vi **indirekte objekt**. **NB! Dette objektet står alltid i dativ.**

Preposisjonsuttrykk

I svært mange setninger finner du ett eller flere preposisjonsuttrykk (PU). Et PU består av en preposisjon og en styring. Styringen kan stå i forskjellige kasus. Det kommer an på hvilken preposisjon du bruker i setningen. Vi kommer tilbake til de ulike preposisjonene i kapitlet om preposisjoner

(s. 196). Se på setningene:

S V PU

S V IO DO

Wir gehen durch den Park. (Vi går gjennom parken.) Sie gibt mir einen Film

PU

zu dem (zum) Geburtstag. (Hun gir meg en film til fødselsdagen.)

Først finner du verbal, subjekt, eventuelt akkusativobjekt og indirekte objekt som beskrevet tidligere.
Så ser du om det er et preposisjonsuttrykk i setningen.

NB! Prepositionen avgjør kasus i prepositionsuttrykket.

Substantiv bestemt/ubestemt artikkel

Artikkel + substantiv

Artiklene har alltid et substantiv etter seg, og alle substantiv skrives med stor bokstav.

Den bestemte artikkelen + substantiv

Tyske substantiv har tre kjønn: hankjønn, hunkjønn og intetkjønn. Den bestemte artikkelen heter **der** i hankjønn, **die** i hunkjønn, **das** i intetkjønn og **die** i flertall: **der Mann** (mannen), **die Tasche** (veska), **das Kind** (barnet), **die Kinder** (barna).

Den ubestemte artikkelen + substantiv

Den ubestemte artikkelen heter **ein** i hankjønn, **eine** i hunkjønn og **ein** i intetkjønn: **ein Mann** (en mann), **eine Dame** (en dame), **ein Kind** (et barn). Den ubestemte artikkelen har ingen flertallsform. Men ordet **kein**, som brukes i stedet for *nicht* + ubestemt artikkel, har flertall: **kein, keine, kein, keine** (flertall).

Kasus

På tysk får den bestemte og den ubestemte artikkelen (med tilhørende substantiv) forskjellig form alt etter hvilket ledd de er i en setning (f. eks. subjekt eller objekt). Vi sier at de står i forskjellig kasus. Tysk har fire slike kasus: **nominativ**, **akkusativ**, **genitiv** og **dativ**. I kapitlet "Analyse og kasus" vil vi senere komme tilbake til hvilke kasus vi bruker for de forskjellige setningsleddene. Her er en oversikt over de forskjellige formene:

Den bestemte artikkelen

	hankjønn	hunkjønn	intetkjønn	flertall
nom.	der Mann	die Dame	das Kind	die Kinder
akk.	den Mann	die Dame	das Kind	die Kinder
gen.	des Mannes	der Dame	des Kindes	der Kinder
dat.	dem Mann	der Dame	dem Kind	den Kindern

NB! Legg merke til genitivendingen på substantivene i hankjønn og intetkjønn.

For noen substantiv er denne **-s**, for andre **-es**. Legg dessuten merke til endingen **-n** i dativ flertall.

Den ubestemte artikkelen

	hankjønn	hunkjønn	intetkjønn	flertall
nom.	(k)ein Mann	(k)eine Dame	(k)ein Kind	keine Kinder
akk.	(k)einen Mann	(k)eine Dame	(k)ein Kind	keine Kinder

gen.	(k)eines Mannes	(k)einer Dame	(k)eines Kindes	keiner Kinder
dat.	(k)einem Mann	(k)einer Dame	(k)einem Kind	keinen Kindern

Kjønn

For å få språket så riktig som mulig, er det viktig at du lærer deg hvilket kjønn de forskjellige substantivene har. Dette må du lære deg ved omgang med språket og ved pugg, men det finnes noen retningslinjer som kan hjelpe deg litt:

Hankjønn

- Ord som betegner personer av hankjønn: *der Herr, der Sohn, der Mann*.
- Substantiv som er laget av stammen av et verb: *der Versuch (zu versuchen), der Fall (zu fallen)*. Legg merke til to viktige unntak: *die Arbeit* og *die Antwort*.
- Alle deler av dagen, ukedager, måneder og årstider: *der Vormittag, der Dienstag, der Juni, der Winter*.

Hunkjønn

- Ord som betegner personer av hunkjønn: *die Dame, die Tante*. Legg merke til et viktig unntak: *das Mädchen*.
- De aller fleste substantiv som ender på **-e**: *die Straße, die Bluse*. Viktige unntak er ord som betegner levende vesener og som ender på **-e**: *der Junge, der Däne*.
- Ord som slutter på **-ei, -heit, -keit, -in, -ion, -schaft, -tät, -ung**: *die Zeitung, die Schönheit, die Universität*.

Intetkjønn

- Ord som ender på **-chen, -lein** (begge disse endelsene betegner noe som er lite): *das Mädchen, das Fräulein*.
- Infinitiver som blir brukt som substantiv: *das Essen (zu essen), das Kochen (zu kochen)*.

Flertall

Det finnes flere flertallsendinger på tysk: **-e, *-e, -er, *-er, -(e)n, -s, ingen ending**.

* betyr omlyd, og det vil si at vokalen forandres, f.eks. fra **a** til **ä**, **u** til **ü** eller **o** til **ö**: *der Arzt – die Ärzte, der Stuhl – die Stühle, das Haus – die Häuser*.

Her er noen greie holdepunkter for flertallsendinger:

-e (+ omlyd)

De fleste hankjønns- og intetkjønnsord + noen få hunkjønnsord får endingen **-e** i flertall: *der Brief – die Briefe, das Boot – die Boote, die Stadt – die Städte*. Alle hunkjønnsordene og mange hankjønnsord i denne gruppen får omlyd i tillegg: *die Hand – die Hände, der Stuhl – die Stühle*. Ingen intetkjønnsord har omlyd.

-(e)n

De aller fleste hunkjønnsord + noen hankjønnsord har endingen **-(e)n** i flertall: *die Tür – die Türen, die Frau – die Frauen, der Herr – die Herren*. Svært få intetkjønnsord har denne flertallsendingen. Noen svært vanlige er: *das Auge, das Ende, das Ohr, das Bett, das Hemd*.

-er

Flertallsendingen **-er** (noen med omlyd) forekommer i en del intetkjønnsord, men aldri i hunkjønnsord: *das Kleid – die Kleider, das Haus – die Häuser*.

Ingen ending (+ omlyd)

Hankjønns-og intetkjønnsord som ender på **-er, -el** og **-en**, får ingen ny flertallsendelse, men mange av dem får omlyd: *der Vogel – die Vögel, der Apfel – die Äpfel, der Wagen – die Wagen*. To vanlige hunkjønnsord bøyes også på denne måten (mangler flertallsending, men har omlyd): *die Mutter – die Mütter, die Tochter – die Töchter*.

-s

Endingen **-s** brukes sjeldent. To vanlige ord er *das Auto – die Autos, die Kamera – die Kameras*.

Verb – presens

Presens

Regelmessig presensbøyning

zu fragen – å spørre

Denne formen kalles infinitiv, og den er verbets grunnform. Dersom en tar bort endingen **-en** (**fragen**), får vi stammen av verbet: **frag**. Vi bruker stammen av verbet for å danne presensformene. Se på eksempelet på neste side:

1. person entall	ich frag- e	ich arbeit- e
2. person entall	du frag- st	du arbeit- e-st
3. person entall	er	er
	sie frag- t	sie arbeit- e-t
	es	es
1. person flertall	wir frag- en	wir arbeit- en
2. person flertall	ihr frag- t	ihr arbeit- e-t
3. person flertall	sie frag- en	sie arbeit- en
høflig tiltale	Sie frag- en	Sie arbeit- en

Presensendingene som du ser i **fragen**, brukes i nesten alle verb, både såkalte svake og såkalte sterke verb. Den høflige tiltaleformen som du ser nederst i skjemaet, brukes svært ofte på tysk, også blant unge: *Sprechen Sie bitte lauter, Herr Lehrer!*

I noen verb ender stammen på **-d** eller **-t**: **find-en**, **arbeit-en**. Disse verbene får en ekstra vokal **-e** i 2. og 3. person entall og 2. person flertall. Se verbet **arbeiten** i skjemaet ovenfor.

Sein, haben og werden

Sein, haben og werden er tre verb som brukes svært ofte. De har en litt spesiell bøyning i presens:

zu haben – å ha zu sein – å være zu werden – å bli

ich habe	ich bin	ich werde
du hast	du bist	du wirst
er, sie, es hat	er, sie, es ist	er, sie, es wird
wir haben	wir sind	wir werden
ihr habt	ihr seid	ihr werdet
sie haben	sie sind	sie werden
Sie haben	Sie sind	Sie werden

Sterke verb med vokalforandring i presens

Sterke verb med **a** i stammen forandrer denne til **ä** i 2. og 3. person entall presens: *fahren – fährt*. **Au** forandres til **äu**: *laufen – läuft*.

De aller fleste sterke verb med **e** i stammen forandrer denne til **-e/-ie** i 2. og 3. person entall presens. Hovedregelen er at lang **-e** går til **-ie**: *lesen – liest*, mens kort **-e** går til **-i**: *sprechen – spricht*. NB! *Gehen* og *stehen* forandrer ikke stammevokalen.

Studer de forskjellige typer verb i tabellen under:

ich	fahre	sehe	gebe	spreche	nehme	laufe	halte
du	fährst	siehst	gibst	sprichst	nimmst	läufst	hältst
er							
sie	fährt	sieht	gibt	spricht	nimmt	läuft	hält
es							
wir	fahren	sehen	geben	sprechen	nehmen	laufen	halten
ihr	fahrt	seht	gebt	sprecht	nehmt	lauft	haltet
sie	fahren	sehen	geben	sprechen	nehmen	laufen	halten
Sie	fahren	sehen	geben	sprechen	nehmen	laufen	halten

Modale hjelpeverb og wissen

Modale hjelpeverb er verb som ofte står sammen med andre verb i en setning, de "hjelper" det andre verbet. Det andre verbet (hovedverbet) brukes da i infinitiv, uten **zu**: *Er muss nach Hause gehen.*

De modale hjelpeverbene på tysk heter: *dürfen* (få lov til), *können* (kunne, få lov til), *mögen* (like, være glad i), *müssen* (måtte, være nødt til), *sollen* (skulle, burde), *wollen* (ville).

Wissen (vite) er ikke et modalt hjelpeverb, men bøyes på samme måte.

Alle disse verbene bøyes litt spesielt. Her ser du bøyningen i presens:

Inf.	dürfen	können	mögen	müssen	sollen	wollen	wissen
ich	darf	kann	mag	muss	soll	will	weiß
du	darfst	kannst	magst	musst	sollst	willst	weißt
er							
sie	darf	kann	mag	muss	soll	will	weiß
es							
wir	dürfen	können	mögen	müssen	sollen	wollen	wissen

ihr	dürft	könnt	mögt	müsst	sollt	wollt	wisst
sie	dürfen	können	mögen	müssen	sollen	wollen	wissen

NB! Legg merke til at modalverbene (unntatt *sollen*) har en annen vokal i flertall enn i infinitiv og entall, og at de ikke har noen endelse i 1. og 3. person entall.

Litt om bruken av modalverbene:

dürfen få lov til – *Darf ich hier bleiben?* For norsk "må ikke" brukes *nicht dürfen*: *Das darfst du nicht tun.*

können være i stand til – *Sie kann Deutsch sprechen.* få lov til – *Du kannst übermorgen zu mir kommen.*

mögen like – *Ich mag meine Freundin. Magst du Pizza? Ich mag keinen Wein.*

müssen måtte (tvang, påbud) – *Ich muss jeden Nachmittag meine Hausaufgaben tun.*

sollen skulle (påbud) – *Du sollst sowas nicht tun.*
skulle, burde – *Das solltest du eigentlich wissen.*

wollen ville (noe subjektet selv ønsker) – *Ich will nächstes Jahr nach Italien reisen.*
Uttrykker en oppfordring – *Wollen wir Karten spielen!* (La oss spille kort!)

Legg merke til forskjellen mellom *sollen* og *wollen*. *Wollen* brukes når vi selv ønsker noe, mens *sollen* nesten alltid brukes når en annen vil at du skal gjøre noe: *Du sollst sofort kommen!*

Legg også merke til ordstillingen i alle setningene. **Infinitiven (uten zu) står til slutt i helsetninger.** I leddsetninger står det bøyde verbet til slutt: *Er sagt, dass er gehen muss.* Vi kommer tilbake til ordstilling i et eget kapittel.

Personlige pronomener

Tysk har følgende personlige pronomener: *ich, du, er, sie, es, wir, ihr, sie/Sie*. Disse pronomene bøyes, det vil si at de får forskjellig form alt etter hvilken kasus de brukes i, altså hvilket ledd de er i setningen (nominativ, akkusativ eller dativ). Se kapitlet om kasus, side 253. Slik bøyes disse pronomene:

	Entall				Flertall			
	1. person	2. person	3. person		1. person	2. person	3. person	
nominativ	ich	du	er sie es		wir	ihr	sie Sie (høfleg)	
akkusativ	mich	dich	ihn sie es		uns	euch	sie Sie (høfleg)	
dativ	mir	dir	ihm ihr ihm		uns	euch	ihnen Ihnen (høfleg)	

Eksempler:

S DO S IO

Er fragt ihn. *Wir geben ihm ein Geschenk.*

S DO S PU

Ich sehe sie oft. *Sie spricht von dir.*

Litt om bruken av personlige pronomener

Det er viktig å huske på at **er, sie og es** ikke bare brukes om personer, men også om ”ting”. **Er** brukes om **hankjønnsord**, **sie** om **hunkjønnsord/flertall** og **es** om **intetkjønnsord**:

Wo ist der Schüler? **Er ist in der Schule.** **Wo steht der Wagen?** **Er steht hier.** **Siehst du meinen Freund/den Wagen?** **Ja, ich sehe ihn.**

Meine Mutter heißt Grete. **Sie heißt Grete.** **Wie heißt die Stadt?** **Sie heißt Berlin.** **Wo ist das Kind?** **Es liegt im Bett.** **Sie geht mit ihrem Kind in die Stadt.** **Sie geht mit ihm in die Stadt.**

Vær spesielt oppmerksom på forskjellen mellom flertallsformene **ihr** og **sie**:

Ihr bruker vi når vi snakker direkte til to eller flere personer: *Was habt ihr heute gemacht, Karl und Eva?* (Hva har **dere** gjort i dag, Karl og Eva?)

Sie bruker vi om noen vi snakker om: **Sie haben einige Bücher gekauft.**
(De har kjøpt noen bøker.)

Verb – preteritum

Preteritum

Før vi ser på bøyningen av forskjellige verb i preteritum, er det viktig å si at på tysk brukes ofte perfektum der vi på norsk bruker preteritum. Spesielt gjelder dette når det er et tidsuttrykk i setningen. Ved **sein** og modalverbene er ikke dette så vanlig.

Preteritum av svake verb

Svake verb danner preteritum ved hjelp av **stammen** av verbet + **t** + **personending**. Dersom stammen slutter på **-d** eller **-t** (arbeiten, baden), setter vi inn en ekstra **-e**. Studer skjemaet nedenfor:

ich frag- t-e	ich arbeit- e-t-e
du frag- t-est	du arbeit - e-t-est
er	er
sie frag- t-e	sie arbeit- e-t-e
es	es
wir frag- t-en	wir arbeit- e-t-en
ihr frag- t-et	ihr arbeit- e-t-et
sie frag- t-en	sie arbeit- e-t-en

2. person entall og flertall brukes sjeldent. I stedet bruker vi perfektum.

Preteritum av *nennen, kennen, rennen, brennen, denken, bringen, wissen*

En liten gruppe svake verb har uregelrett böyning. I skjemaet nedenfor finner du både presens, preteritum og perfektumformene:

	presens	preteritum	perfektum
nennen (nevne/kalle)	er nennt	nannte	hat genannt
kennen (kjenne)	kennt	kannte	hat gekannt
rennen (springe)	rennt	rannte	ist gerannt
brennen (brenne)	brennt	brannte	hat gebrannt
denken (tenke)	denkt	dachte	hat gedacht
bringen (bringe)	bringt	brachte	hat gebracht

Preteritum av modale hjelpeverb

Slik böyes de modale hjelpeverbene og *wissen* i preteritum :

Inf.	dürfen	können	mögen	müssen	sollen	wollen	wissen
ich	durfte	konnte	mochte	musste	sollte	wollte	wusste
du	durftest	konntest	mochtest	musstest	solltest	wolltest	wusstest
er							
sie	durfte	konnte	mochte	musste	sollte	wollte	wusste
es							
wir	durften	konnten	mochten	mussten	sollten	wollten	wussten
ihr	durftet	konntet	mochtet	musstet	solltet	wolltet	wusstet
sie	durften	konnten	mochten	mussten	sollten	wollten	wussten

Legg spesielt merke til at alle modalverbene, unntatt *sollen* og *wollen*, har en annen vokal i

preteritum enn i infinitiv. Modalverbene får de samme personendelsene som regelmessige svake verb. 2. person entall og flertallsformene brukes sjeldent.

Preteritum av sterke verb

De sterke verbene danner preteritum ved å forandre stammevokalen. Her er noen eksempler på slike sterke verb:

Infinitiv: gehen fahren kommen geben

ich	ging	fuhr	kam	gab
du	gingst	fuhrst	kamst	gabst
er				
sie	ging	fuhr	kam	gab
es				
wir	gingen	fuhrten	kamen	gaben
ihr	gingt	fuhrt	kamt	gabt
sie	gingen	fuhrten	kamen	gaben

Legg merke til at sterke verb ikke har noen personending i 1. og 3. person entall preteritum. 2. person entall og flertallsformene brukes sjeldent. I stedet brukes perfektum.

Det er viktig å lære seg bøyningen av sterke verb. Slå dem opp i en ordbok eller i en spesiell verbliste når du kommer over dem i en tekst.

Preteritum av *haben, sein, werden*

Disse tre svært vanlige verbene har litt spesielle preteritumsformer:

infinitiv: haben sein werden

Ich	hatte	war	wurde
du	hattest	warst	wurdest
er			
sie	hatte	war	wurde
es			
wir	hatten	waren	wurden
ihr	hattet	wart	wurdet
sie	hatten	waren	wurden

Verb – presens perfektum

Presens perfektum (tidligere: perfektum)

Presens perfektum består av hjelpeverbet *haben* eller *sein* i presens + presens perfektum partisipp av hovedverbet: *Ich habe gelacht. Er hat gesagt. Wir haben gesungen. Sie ist gereist.* De aller fleste verb har *haben* som hjelpeverb, noen få har *sein*. (Regel for dette kommer vi tilbake til senere i kapitlet, side 262.)

Presens perfektum av svake verb

Presens perfektum partisipp av svake verb danner vi ved å sette **ge-** foran stammen av verbet og **-t** etter stammen. Dersom stammen ender på **-d** eller **-t** settes en **-e-** mellom stammen og **-t-** endingen.
Studer skjemaet nedenfor:

lachen (stamme: lach) arbeiten (stamme: arbeit)

ich	habe	gelacht	ich habe	gearbeitet
du	hast	gelacht	du hast	gearbeitet
er		er		
sie	hat	gelacht	sie hat	gearbeitet
es		es		
wir	haben	gelacht	wir haben	gearbeitet
ihr	habt	gelacht	ihr habt	gearbeitet
sie	haben	gelacht	wir haben	gearbeitet

Noen verb har trykklett forstavelse, det vil si at trykket ligger på selve verbet: **besuchen**, **erzählen**. Det gjelder verb med forstavelsene **be-**, **emp-**, **ent-**, **er-**, **ver-**, **zer**. Disse verbene får ikke **ge-** i presens perfektum partisipp: *Er hat ihn besucht. Wir haben alles erzählt.* Den samme regelen gjelder for verb med infinitiv som slutter på **-ieren**: *Ich habe fotografiert.*

Legg merke til ordstillingen i setninger med presens perfektum. presens perfektum partisippformen står helt til slutt i helsetninger: *Sie hat viele Freunde besucht.* På norsk står partisippformen sammen med hjelpeverbet: Hun **har besøkt** mange venner.

Presens perfektum av sterke verb

Presens perfektum av sterke verb dannes nesten på samme måte som presens perfektum av svake verb, men i sterke verb har presens perfektum partisipp endelsen **-en** og stammevokalen i partisippformen kan være forskjellig fra stammevokalen i infinitiv: *Er hat getrunken (trinken). Sie haben geholfen (helfen).* Siden det ikke alltid er så lett å se hvilken vokal som brukes i preteritum og presens perfektum partisipp, er det viktig at du er nøyne med å lære inn sterke verb etter som du treffer på dem.

Tre svært viktige verb:

infinitiv	3. person entall	3. person	3. person
	presens	entall	entall
		preteritum	presens perfektum
sein	ist	war	ist gewesen
werden	wird	wurde	ist geworden
bleiben	bleibt	blieb	ist geblieben

Haben eller sein som hjelpeverb i presens perfektum?

De aller fleste verb bruker **haben** som hjelpeverb for å danne presens perfektum. Nedenfor skal vi se på noen verb som bruker **sein** som hjelpeverb. Vi kan dele disse verbene inn i fire grupper:

1 Sein, werden, bleiben

Ich bin heute nicht in der Schule gewesen. Jeg har ikke vært/var ikke på skolen i dag.

Mein Vater ist plötzlich krank geworden. Min far er plutselig blitt/ble plutselig syk.

Ihr Freund ist bei ihr geblieben. Vennen hennes er blitt/ble (værende) hos henne.

2 Verb som betegner en bevegelse fra et sted til et annet

Slike verb kan være f. eks. *gehen*, *fahren*, *reisen*, *laufen*, *kommen*.

Er ist am Abend gekommen. Wir sind nach Frankreich gefahren. Bist du gestern dahin gegangen?

Slike bevegelsesverb er som regel intransitive, det vil si at det ikke er objekt i setningen. (Se setningene ovenfor.) Noen svært få av dem kan også være transitive, det vil si at det finnes et objekt i setningen. To slike verb er *fahren* og *fliegen*. Dersom disse brukes med et objekt i setningen, må vi ha *haben* som hjelpeverb. Sammenlign de to setningene nedenfor:

S V PU PU V

Er ist mit seinem Auto in die Werkstatt gefahren. (*fahren* brukt uten objekt / intransitivt)

S V AO PU V

Er hat sein Auto in die Werkstatt gefahren. (*fahren* brukt med objekt / transitivt)

3 Passieren, geschehen

Was ist eigentlich hier geschehen? Etwas Merkwürdiges ist passiert.

4 Verb som uttrykker overgang fra en tilstand til en annen

Slike verb kan f. eks. være *einschlafen*, *sterben*: *Meine Großmutter ist vor einem Jahr gestorben. Ich bin um zwölf Uhr eingeschlafen.*

Eiendomsord

Eiendomsord (tidligere: eiendomspronomen)

Tysk har følgende eiendomsord:

1. person entall	mein	– min
2. person entall	dein	– din
3. person entall	sein	– hans, sin (om personer), dens, dets (om ting)
	ihr	– hennes, sin (om personer), dens, dets (om ting)
1. person flertall	unser	– vår
2. person flertall	euer	– deres

3. person flertall	ihr	– deres, sin
høflig form	Ihr	– Deres

Bøyning av eiendomsord

På tysk står alltid eiendomsordet foran det substantivet det står til. På norsk står eiendomsordet som oftest bak substantivet: *Ich habe meine Bücher vergessen.* (Jeg har glemt **bøkene mine**.)

Eiendomsordene blir bøyd som **den ubestemte artikkelen** i entall, og som **kein** i flertall. Studer bøyningen av den ubestemte artikkelen i kapitlet om substantiv på side 251.

Dersom du erstatter den ubestemte artikkelen (entall) og ikke (flertall) med de forskjellige eiendomsord, så har du en bøyningsoversikt. Her er det viktig å legge merke til at eiendomsordene **unser** og **euer** er grunnformene, og at de forskjellige kasusendelsene blir lagt til disse formene.

*Wir haben einen/meinen/**unseren/eu(e)ren** Onkel besucht. Sie hat keine/ihr/deine/**unsere** Aufgaben gemacht.*

Litt om bruken av eiendomsord

Vær oppmerksom på forskjellen mellom flertallsformene **euer** og **ihr**. **Euer** bruker vi når vi snakker direkte til to eller flere personer: *Karl und Jan, ich habe gestern mit **eu(e)ren** Eltern gesprochen.* **Euer** mister ofte **e** når ordet bøyes: *Ich habe **eu(e)re** Katze gesehen.*

Ihr brukes om de vi snakker om: *Ich habe mit **ihren** Eltern gesprochen.* (Jeg har snakket med foreldrene deres (de der sine).)

Sein og ihr

Sein peker tilbake på et hankjønns- eller intetkjønnsord. **Ihr** peker tilbake på et hunkjønnsord eller et ord i flertall. Dette kan illustreres med den såkalte "W-regelen":

hankjønn hunkjønn intetkjønn flertall

sein ihr

Karl ist sechzehn Jahre alt. Sein Freund ist nur fünfzehn.

Das Kind ist vier Jahre alt. Seine Mutter heißt Inger.

Eva ist siebzehn Jahre alt. Ihr Freund ist achtzehn.

Jürgen und Kaisa sind beide sechzehn. Ihre Freunde heißen Per und Kari.

Modale hjelpeverb

Modale hjelpeverb og wissen

Modale hjelpeverb er verb som ofte står sammen med andre verb i en setning, de "hjelper" det andre verbet. Det andre verbet (hovedverbet) brukes da i infinitiv, uten **zu**: *Er muss nach Hause gehen.*

De modale hjelpeverbene på tysk heter: *dürfen* (få lov til), *können* (kunne, få lov til), *mögen* (like, være glad i), *müssen* (måtte, være nødt til), *sollen* (skulle, burde), *wollen* (ville).

Wissen (vite) er ikke et modalt hjelpeverb, men bøyes på samme måte.

Alle disse verbene bøyes litt spesielt. Her ser du bøyningen i presens:

Inf.	dürfen	können	mögen	müssen	sollen	wollen	wissen
ich	darf	kann	mag	muss	soll	will	weiß
du	darfst	kannst	magst	musst	sollst	willst	weißt
er							

sie	darf	kann	mag	muss	soll	will	weiß
es							
wir	dürfen	können	mögen	müssen	sollen	wollen	wissen
ihr	dürft	könnt	mögt	müsst	sollt	wollt	wisst
sie	dürfen	können	mögen	müssen	sollen	wollen	wissen

NB! Legg merke til at modalverbene (unntatt *sollen*) har en annen vokal i flertall enn i infinitiv og entall, og at de ikke har noen endelse i 1. og 3. person entall.

Litt om bruken av modalverbene:

dürfen få lov til – *Darf ich hier bleiben?* For norsk ”må ikke” brukes *nicht dürfen*: *Das darfst du nicht tun.*

können være i stand til – *Sie kann Deutsch sprechen.* få lov til – *Du kannst übermorgen zu mir kommen.*

mögen like – *Ich mag meine Freundin. Magst du Pizza? Ich mag keinen Wein.*

müssen måtte (tvang, påbud) – *Ich muss jeden Nachmittag meine Hausaufgaben tun.*

sollen skulle (påbud) – *Du sollst sowas nicht tun.*
skulle, burde – *Das solltest du eigentlich wissen.*

wollen ville (noe subjektet selv ønsker) – *Ich will nächstes Jahr nach Italien reisen.*
Uttrykker en oppfordring – *Wollen wir Karten spielen!* (La oss spille kort!)

Legg merke til forskjellen mellom *sollen* og *wollen*. *Wollen* brukes når vi selv ønsker noe, mens *sollen* nesten alltid brukes når en annen vil at du skal gjøre noe: *Du sollst sofort kommen!*

Legg også merke til ordstillingen i alle setningene. **Infinitiven (uten zu) står til slutt i helsetninger.** I leddsetninger står det bøyde verbet til slutt: *Er sagt, dass er gehen muss.* Vi kommer tilbake til ordstilling i et eget kapittel. (Se side 284.)

Preteritum av modale hjelpeverb

Slik bøyes de modale hjelpeverbene og *wissen* i preteritum :

Inf.	dürfen	können	mögen	müssen	sollen	wollen	wissen
ich	durfte	konnte	mochte	musste	sollte	wollte	wusste

du	durftest	konntest	mochtest	musstest	solltest	wolltest	wusstest
er							
sie	durfte	konnte	mochte	musste	sollte	wollte	wusste
es							
wir	durften	konnten	mochten	mussten	sollten	wollten	wussten
ihr	durftet	konntet	mochtet	musstet	solltet	wolltet	wusstet
sie	durften	konnten	mochten	mussten	sollten	wollten	wussten

Legg spesielt merke til at alle modalverbene, unntatt *sollen* og *wollen*, har en annen vokal i preteritum enn i infinitiv. Modalverbene får de samme personendelsene som regelmessige svake verb. 2. person entall og flertallsformene brukes sjeldent.

Preposisjoner med akkusativ og preposisjoner med dativ

Preposisjoner med akkusativ

durch	gjennom	<i>Wir laufen durch den Park.</i>
für	for, til	<i>Bist du für mich oder gegen mich?</i>
gegen	mot	<i>Sie kämpfen gegen ihre Probleme.</i>
ohne	uten	<i>Ich gehe nicht ohne meinen Freund.</i>
um	om, omkring, rundt	<i>Wir gehen um den Weihnachtsbaum.</i>

Preposisjoner med dativ

Det er ganske mange preposisjoner som styrer dativ. De viktigste du bør kjenne til, er:

aus	av, ut av, ut fra, fra	<i>Wir stiegen aus dem Bus. Ich trinke aus der Flasche. Ich komme aus Sandnes.</i>
bei	hos, ved	<i>Er wohnt bei mir. Der Lehrer wohnt bei dem Rathaus.</i>
mit	med	<i>Sie ist mit ihrer Mutter in die Stadt gegangen</i>

nach	etter, til	<i>Er kam nach einem Jahr zurück. Wir reisen morgen nach Oslo.</i>
seit	siden, i	<i>Ich wohne seit vier Jahren in Bergen. (og bor her fremdeles)</i>
von	fra, av, om	<i>Gestern bin ich von Berlin gekommen. Hast du etwas von ihm gehört? Sie ist eine gute Freundin von mir.</i>
zu	til	<i>Wir gehen zu dem Bahnhof. Ich komme morgen zu dir.</i>

Enkelte preposisjoner smelter ofte sammen med den bestemte artikkelen når de står ved siden av hverandre:

bei dem – beim, von dem – vom, zu dem – zum, zu der (dativ hunkjønn) – zur

Preposisjoner med akkusativ eller dativ

Preposisjoner med akkusativ eller dativ

an	på, ved, til, inntil	Der Schüler geht an die Tafel. <i>Der Schüler steht an der Tafel.</i>
auf	på, oppå	Sie legt sich auf das Bett. <i>Sie liegt auf dem Bett.</i>
hinter	bak	Er ging hinter mich. <i>Sie stand hinter mir.</i>
in	i, til	Sie gingen in das Klassenzimmer. <i>Sie sitzen in dem Klassenzimmer.</i>
neben	ved siden av	Er setzte sich neben ihn. <i>Die Schule liegt neben der Kirche.</i>
über	over	Er hängt das Bild über das Sofa. <i>Das Bild hängt über dem Sofa.</i>
unter	under	Er legt das Buch unter den Tisch. <i>Das Buch liegt unter dem Tisch.</i>
vor	foran, før, for – siden	Sie legte sich vor mich. <i>Er liegt vor mir</i>
zwischen	mellom	Sie setzte sich zwischen dich und mich. <i>Er sitzt zwischen ihnen.</i>

Disse preposisjonene står med **akkusativ** når det finner sted en bevegelse fra et sted til et annet. Se på eksemplene ovenfor som er markert med halvfet skrift.

De samme preposisjonene står med **dativ** når det uttrykkes at noe er i ro på et sted. Se på

eksemplene ovenfor som er markert med kursivskrift.

Dersom bevegelsen finner sted **innenfor et bestemt område**, står disse preposisjonene også med **dativ**: *Wir gehen in dem Klassenzimmer herum. Er ging in der Stadt spazieren.*

En grei regel å ta med seg er :

Dersom du kan sette **ut, inn, opp** eller **ned** foran preposisjonsuttrykket, står preposisjonen med akkusativ. Dersom du kan legge til **ute, inne, oppe** eller **nede**, står preposisjonen med dativ.

Som for preposisjonene med dativ, smelter også akkusativ/dativ-preposisjonene ofte sammen med den bestemte artikkelen: *an das – ans, an dem – am, auf das – aufs, in das – ins, in dem – im*.

Spesielle regler for noen preposisjoner

- Dersom **an, in og vor** brukes om **tid**, står de alltid med dativ: *Am Abend sehe ich fern. Er kam vor einem Jahr. Wir fahren in einem Monat.*
- **Aufog über** står med akkusativ dersom de brukes i såkalt overført betydning. Det vil si at det verken er tale om stillstand eller bevegelse: *Wir warten auf dich. Ich freue mich über das Resultat. Er hat es auf diese Weise gemacht*

Indirekte objekt

Direkte objekt

De fleste tyske setninger inneholder flere ledd enn subjekt og verbal. Se på setningene:

S V DO (direkte objekt) S V DO

Sie fragt den Lehrer. (Hun spør læreren.) Ich lese die Zeitung. (Jeg leser avisa.)

Først finner du verbal og subjekt som beskrevet tidligere. Så fortsetter du med: **Hjem/hva** spør hun/leser jeg? Du får læreren/avisa til svar. Disse kaller vi direkte objekt.

NB! Dette objektet står i akkusativ. Men det finnes noen få verb som står med direkte objekt i dativ. Se nedenfor.

Noen viktige verb med dativobjekt

<i>begegnen</i>	møte
<i>danken</i>	takke
<i>gefallen</i>	like
<i>gehören</i>	tilhøre
<i>glauben</i>	tro
<i>gratulieren</i>	gratulere
<i>helfen</i>	hjelpe
<i>schmecken</i>	smake

Eks.: *Ich dankte ihm für seine Hilfe. Er hat ihr geholfen, die Hausaufgaben zu tun. Glaubst du mir?*

Legg merke til konstruksjonen ved verbene *gefallen* og *gehören*. Det er den som liker noe/eier noe, som skal stå i dativ: *Das Mädchen gefällt mir. Der Wagen gehört mir.* På norsk sier vi ”Jeg liker jente”. Vi kan si ”Jeg eier bilen” eller ”Bilen tilhører meg”.

Indirekte objekt

Se på setningen:

S V IO DO

Sie zeigt mir den Brief. (Hun viser meg brevet.)

Først finner du verbal, subjekt og direkte objekt som beskrevet tidligere. Så forsetter du med: **Til hvem** (eventuelt **for hvem**) viser hun brevet? Svaret er **meg**. Dette ledet kaller vi **indirekte objekt**.

NB! Dette objektet står alltid i dativ.

Ordstilling

Helsetning

I mange tilfeller er ordstillingen i helsetninger den samme på norsk og på tysk. I vanlige fortellende setninger i presens og preteritum:

Er arbeitet den ganzen Tag. Han arbeider hele dagen. (subjekt – verbal).

I spørsmål i presens eller preteritum:

Arbeitet er den ganzen Tag? Arbeider han hele dagen? (verbal – subjekt).

Forskjellig fra norsk:

- I presens perfektum hvor verbet består av et hjelpeverb og en perfektum partisippform, står partisippformen sist i setningen: *Wir haben unsere Freunde in der Stadt gesehen*.
- En infinitiv (uten **zu**) står sist i setningen: *Ich will meine Freundin besuchen*.
- I infinitivsuttrykk (en infinitiv med flere ord knyttet til denne) står selve infinitiven (verbet) sist: *Mein Vater hat versprochen, mich in die Stadt zu fahren*. Dette infinitivsuttrykket skiller også ut med komma.
- Tid står som regel foran sted:

tid	sted

Sie ist vor einem Monat nach Deutschland gekommen.
tid sted

Die meisten Schüler gehen jeden Tag in die Schule.
- Tidsuttrykk står som regel foran det direkte objektet:

tid	DO

Er hat gestern zwei neue Filme gekauft.
Men tidsuttrykket kan også ofte stå i begynnelsen av setningen: *Gestern hat er zwei neue Filme gekauft*.

Dersom et pronomen blir brukt som DO, står det oftest foran tidsuttrykket. Sammenlign disse to setningene: *Ich habe vorigen Monat meinen deutschen Freund gesehen. Ich habe ihn vorigen Monat gesehen*.

Konjunksjoner (tidligere: sideordnende konjunksjoner)

Konjunksjoner binder sammen likeverdige setninger og ord:

<i>und</i>	<i>og</i>	<i>denn</i>	<i>for, fordi</i>
<i>oder</i>	<i>eller</i>	<i>sowohl – als</i>	<i>både – og</i>
<i>aber</i>	<i>men</i>	<i>weder – noch</i>	<i>verken – eller</i>
<i>sondern</i>	<i>men (tvert imot)</i>	<i>entweder – oder</i>	<i>enten – eller</i>

Alle setningene bundet sammen med slike ord, har ordstilling for helsetning:

Mein Lehrer ist nicht alt, sondern sehr jung. Wir sind nicht fertig, aber wir kommen sofort. Ich bleibe zu Hause, denn das Wetter ist zu schlecht. Entweder kommst du, oder ich gehe allein.

Leddsetning

Leddsetninger er setninger som innledes med:

- **subjunksjoner** (se listen og eksemplene nedenfor)
- **spørreord** i indirekte spørsmål (spørsmål som gjengis, ikke direkte spørsmål) (se listen og eksemplene nedenfor)
- **relative pronomer** (for relative pronomer, se side 270 og eksemplene nedenfor).

Eksempel:

*Ich weiß, **dass** du mich **liebst**. Ich werde hören, **ob** er gekommen **ist**. Sie konnte nicht kommen, **weil** sie krank **war**. Sie fragte ihn, **wann** er kommen **möchte**. Hier ist der Computer, **den** ich gekauft **habe**.*

NB! I leddsetninger står **det personbøyde verbet** (i en sammensatt tid: hjelpeverbet) **sist i setningen**. (Studer eksemplene godt.)

Subjunksjoner (tidligere: underordnende konjunksjoner)		Spørreord	
<i>dass</i>	<i>at</i>	<i>wann</i>	<i>når</i>
<i>als</i>	<i>da (den gang)</i>	<i>warum</i>	<i>hvorfor</i>
<i>wenn</i>	<i>når (hver gang), når (om framtid)</i>	<i>was</i>	<i>hva</i>
<i>wenn</i>	<i>hvis/dersom</i>	<i>wo</i>	<i>hvor (i ro)</i>
<i>während</i>	<i>mens</i>	<i>wohin</i>	<i>hvorhen (bevegelse)</i>
<i>obwohl</i>	<i>selv om</i>	<i>wie</i>	<i>hvordan</i>

<i>ob</i>	om	<i>wie lange</i>	hvor lenge
<i>woher</i>	hvor fra	<i>wie oft</i>	hvor ofte
<i>bevor/ehe</i>	før	<i>wie viel</i>	hvor mye
<i>weil</i>	fordi	<i>wie viele</i>	hvor mange
<i>bis</i>	(inn)til, før		

*Er kommt, obwohl er krank **ist**. Wenn dein Freund **kommt**, gehe ich. Sie sagt, dass sie in Bergen gewesen **ist**.*

*Sie fragt, wann du **kommst**. Ich wollte wissen, warum sie zu spät gekommen **ist**.*

Tidsuttrykk

Hvor lenge?

Som svar på spørsmålet **hvor lenge?** (wie lange?): *Ich war **einen Monat** in Paris.*

*Ich wohnte **ein Jahr** in Berlin.*

Dette tidsuttrykket uttrykker varighet og står i akkusativ.

Legg merke til bruken av **seit**:

*Sie wohnt hier seit **einem Jahr** – Hun har bodd her i ett år (og bor her fremdeles).*

For å uttrykke at noe har vart en tid og at det fremdeles varer, bruker tysk **presens** av verbet + **seit** (med dativ).

Når?

Som svar på spørsmålet **når?** (wann?): *Er reiste **vorigen Sonntag** in die USA. Ich habe **letzte Woche einen Aufsatz geschrieben**.*

Dette tidsuttrykket uttrykker tidspunkt og står i akkusativ.

Men et slikt tidspunkt kan også uttrykkes med en preposisjon. Da bruker vi **an** ved alle inndelinger av dagen og ved datoer: *Am Tag, am Nachmittag, am 15. März*. Vi bruker **in** ved *Nacht, Woche, Monat, Jahr* og alle årstidene: *Es geschah in der Nacht. Im Herbst reise ich gern nach Deutschland*.

Preposisjonene **an**og **in** står da alltid med dativ.

Noen nyttige uttrykk med **in** og **vor**

in einer Stunde/einer Woche/einem Monat osv. – **om** en time/uke/måned.

vor einer Stunde/einer Woche/einem Monat osv. – **for** en time/uke/måned **siden**.

Årstall

Ich bin im Jahre 1988 geboren/Ich bin 1988 geboren. Enten brukes *im Jahre* eller ingen ting foran årstallet. På norsk sier vi ofte: Jeg er født i 1988.

Gjentakelse

For å uttrykke at noe gjentas: *Ich mache nachmittags meine Hausaufgaben. Abends sehe ich fern.* Et slike gjentatt tidspunkt uttrykkes ofte med et tidsadverb som f. eks. *morgens, vormittags, mittags, nachmittags, abends* osv. Legg merke til at de skrives med liten forbokstav.

Det er også mulig å bruke preposisjonsuttrykk for å uttrykke dette. Se punktet ovenfor.

En tredje mulighet er å bruke *jeder* (i akkusativ): *Wir gehen jeden Morgen in die Schule. Meine Freundin kommt jeden Abend zu mir.*

Ubestemt tidspunkt

For å uttrykke et ubestemt tidspunkt: *Eines Tages wird sie zu mir kommen. Es ist eines Nachts geschehen.* Slike ubestemte tidspunkt står i genitiv. Legg merke til at det heter *eines Nachts* selvom *Nacht* er hunkjønn.

Spørreord

Noen vanlige spørreord

Wer – hvem

Wer brukes for å spørre etter personer. Det brukes bare i entall og bøyes slik:

nominativ – wer

akkusativ – wen

dativ – wem

Wer kommt da? Wen hat er gesehen? Mit wem haben Sie gesprochen?

Welcher – hvilken, hvilket, hvilke (av et utvalg personer eller ting). Det har demsamme endelsene som den bestemte artikkelen:

	hankjønn	hunkjønn	intetkjønn	flertall
nominativ	welcher Mann	welche Dame	welches Kind	welche Kinder
akkusativ	welchen Mann	welche Dame	welches Kind	welche Kinder
dativ	welchem Mann	welcher Dame	welchem Kind	welchen Kindern

Welchen Lehrer habt ihr dieses Jahr bekommen? Welche Interessen hat sie? In welchem Haus wohnst du?

Was für ein – hva for en, hva slags

Dette uttrykket brukes både om personer og ting for å spørre om type eller egenskap:

Was für einen Computer habt ihr gekauft? In was für einem Haus wohnst du?

Was bøyes ikke, og *für* har ingen innvirkning på *ein*.

Andre vanlige spørreord

wann – når	<i>woher</i> – hvor fra
<i>warum</i> – hvorfor	<i>wie lange</i> – hvor lenge
<i>was</i> – hva	<i>wie oft</i> – hvor ofte
<i>wo</i> – hvor (i ro)	<i>wie viel</i> – hvor mye
<i>wohin</i> – hvorhen (bevegelse)	<i>wie viele</i> – hvor mange
<i>wie</i> – hvordan	

Alle disse spørreordene kan innlede direkte spørsmål: *Wann bist du gekommen?*

Wohin geht sie? Men de kan også brukes i indirekte spørsmål: *Ich weiß nicht, warum sie gekommen ist. Er fragt, wie lange er bleiben darf.*

Legg merke til at slike indirekte spørsmål er leddsetninger, og at det bøyde verbet derfor skal stå til slutt i setningen.

Noen spesielle uttrykk med *wie*

Wie heißt du? – Hva heter du?

Wie nennt man das auf Deutsch? – Hva kaller man det på tysk?

Wie heißt das auf Deutsch? – Hva heter det på tysk?

Wie geht's dir? – Hvordan har du det?

Wie bitte? – Hva behager? / Unnskyld?

Wie viel Uhr ist es? – Hva er klokka?

Imperativ

Vi bruker imperativ når vi ber noen eller oppfordrer noen til å gjøre noe. Verbalet står da i begynnelsen av setningen: *Frag deine Mutter, Jan! Wartet auf mich, Jan und Lise! Sprechen Sie lauter, Herr Lehrer!*

- Dersom vi snakker til en person som vi sier "du" til, bruker vi stammen av verbet som imperativform: *geh, frag*. En **-e** etter stammen kan også forekomme, det gjelder spesielt når stammen ender på **-d** eller **-t**: *Warte hier Kari!* Sterke verb som forandrer **-e-** til **-i/ie** i presens, bruker også denne forandringen i imperativ entall: *Nimm (av nehmen) deine Tasche! Gib (av geben) mir dein Buch!*
- Dersom vi snakker til flere personer som vi er "dus" med, bruker vi alltid 2. person flertall-formen som imperativ: *Steht auf, Schüler! Wartet hier auf mich, Kinder!*
- Dersom vi snakker til en eller flere personer vi bruker **De** til, bruker vi 3. person flertall-formen + **Sie**: *Kommen Sie bitte übermorgen zu mir! Warten Sie bitte auf mich!* Legg merke til at en ofte legger til **bitte** i slike høflige imperativer.
- Imperativformene av verbet *zu sein* er litt spesielle: **sei, seid, seien Sie**: *Sei vorsichtig, Klaus! Seid ruhig, Kinder! Seien Sie bitte ein bisschen aufmerksamer!*

Uregelmessige svake verb

Preteritum av *nennen, kennen, rennen, brennen, denken, bringen, wissen*

En liten gruppe svake verb har uregelrett bøyning. I skjemaet nedenfor finner du både presens, preteritum og presens perfektumformene:

	presens	preteritum	presens perfektum
nennen (nevne/kalle)	er nennt	nannte	hat genannt
kennen (kjenne)	kennt	kannte	hat gekannt
rennen (springe)	rennt	rannte	ist gerannt
brennen (brenne)	brennt	brannte	hat gebrannt
denken (tenke)	denkt	dachte	hat gedacht
bringen (bringe)	bringt	brachte	hat gebracht

Sammensatte verb

Tysk har mange verb som er satt sammen av en forstavelse + et verb: **erzählen**, **mitbringen**, **anrufen**, **verstehen**. I noen av dem skal alltid forstavelsen og verbet stå sammen, mens i andre skal forstavelsen og verbet i flere sammenhenger skilles.

Fast sammensatte verb

Dersom forstavelsen er ubetont, det vil si at trykket ligger på selve verbet, er sammensetningen fast.

Be-, **ge-**, **emp-**, **ent-**, **er-**, **ver-**, **zer-** er slike forstavelser: **empfangen**, **entscheiden**, **gewinnen**.

NB! Slike fast sammensatte verb får ikke **ge-** først i perfektum partisipp, de bruker forstavelsen i stedet for denne: *Ich habe ihn gestern empfangen. Er hat mir einen Witz erzählt.*

Løst sammensatte verb

Dersom forstavelsen er betont, det vil si at trykket ligger på forstavelsen, er sammensetningen løs: **aufstehen**, **hinauswerfen**, **abfahren**. Dette betyr at forstavelsen og selve verbet av og til skilles. La oss se på reglene for dette:

Presens og preteritum

Helsetning

I presens og preteritum helsetning skilles forstavelsen fra verbet og plasseres sist i setningen: *Ich rufe ihn morgen an. Er holte mich gestern ab. Kommst du morgen mit?*

Leddsetning

I leddsetninger står forstavelsen sammen med verbet, til slutt i setningen: *Er sagt, dass er mich morgen anruft. Ich höre, dass du morgen mitkommst. Ich weiß nicht, ob sie morgen abfährt.*

Infinitiv, perfektum og imperativ

- Dersom infinitivsmerket skal være med, skal det stå mellom forstavelsen og verbet: *Ich verspreche, dich morgen am Bahnhof abzuholen. Hast du vergessen, deine Bücher mitzubringen? Sie liebt, am Morgen auszuschlafen.*
- I perfektum partisipp kommer **ge-** mellom forstavelsen og verbet: *Er hat mich heute morgen angerufen. Wir haben alle mit der Aufgabe angefangen. Hast du dein Zimmer aufgeräumt?*
- I imperativ skilles forstavelsen fra verbet: **Hol** mich morgen **ab!** **Fahren** Sie bitte **mit!**

Genitiv

Studer først genitivformene av den bestemte artikkelen og den ubestemte artikkelen / eiendomspronomen på side 251.

Genitiv uttrykker **eieren** av noe: *das Auto meiner Frau* – min kones bil. *Die Frau meines Bruders* – min brors kone.

Genitiv uttrykker at noe hører til noe: *das Dach des Hauses* – husets tak / taket på huset.

Legg merke til forskjellen mellom tysk og norsk: På norsk står genitiven foran det ordet den står til, på tysk står genitiven etter ordet.

Dersom vi har et egennavn i genitiv, gjør vi som på norsk: *Das ist Jans Buch*.

I vanlig dagligtale brukes ofte en konstruksjon med **von + dativ** i stedet for en genitiv:

Das ist die Mütze meines Bruders – *Das ist die Mütze von meinem Bruder*. *Deutschlands Grenzen* – *Die Grenzen von Deutschland*.

Preposisjoner med genitiv

statt/anstatt	i stedet for	<i>Wir nahmen den Bus statt des Zuges.</i>
außerhalb	utenfor	<i>Sie wohnt außerhalb der Stadt.</i>
innerhalb	innenfor	<i>Innerhalb einer Stunde muss du fertig sein.</i>
oberhalb	ovenfor	<i>Die Kirche liegt oberhalb des Dorfes.</i>
unterhalb	nedenfor	<i>Wir konnten sie unterhalb des Hügels sehen.</i>
trotz	til tross for, trass i	<i>Trotz des schlechten Resultats gaben wir nicht auf.</i>
während	under / i løpet av	<i>Während des Krieges gab es viele Probleme.</i>
wegen	på grunn av	<i>Sie musste wegen des Regens zu Hause bleiben.</i>

Adjektiv

På tysk kan adjektivet brukes på to måter:

- Det brukes som **predikativ**. Da er det alltid ubøyd.
- Det står foran et substantiv. Da har det såkalt **svak** eller **sterk** bøyning.

Adjektiv som predikativ

Sammenlign de tyske og norske setningene nedenfor:

Pred	Pred
<i>Peter ist alt.</i>	<i>Ursula und Dieter sind alt.</i>
Peter er gammel.	Ursula og Dieter er gamle.
<i>Ich bin jung.</i>	<i>Sie sind auch jung.</i>
Jeg er ung.	De er også unge.

På tysk er et adjektiv brukt som predikativ ubøyd. På norsk bøyes det i flertall (gamle, unge).

Adjektiv foran substantiv

Et adjektiv som står foran et substantiv, må bøyes. Vi har to hovedgrupper adjektivbøyning, svak og sterkt.

Svak adjektivbøyning

Svak adjektivbøyning brukes etter **den bestemte artikkelen** og **dieser** (dieser bøyes som den bestemte artikkelen). Slik ser bøyningen ut:

	hankjønn	hunkjønn	intetkjønn	flertall
nom.	der alte Lehrer	die junge Lehrerin	das kleine Kind	die kleinen Kinder
akk.	den alten Lehrer	die junge Lehrerin	das kleine Kind	die kleinen Kinder
gen.	des alten Lehrers	der jungen Lehrerin	des kleinen Kindes	der kleinen Kinder
dat.	dem alten Lehrer	der jungen Lehrerin	dem kleinen Kind	den kleinen kindern

Det er to mulige endinger i svak adjektivbøyning, **-e** og **-en**. Dersom du studerer skjemaet ovenfor, vil du se at de fem tilfellene som får **-e**, danner en slags "panne". I skjemaet er de markert med fet skrift.

Svak adjektivbøyning brukes også etter **bøyde** former av den ubestemte artikkelen, *kein* og

eiendomspronomenene (det vil si at disse ordene har en ending). I skjemaet nedenfor er tilfellene med svak adjektivbøyning markert med fet skrift:

	hankjønn	hunkjønn	intekjønn	flertall
nom.	ein alter Mann	eine grüne Tasche	ein kleines Kind	keine neuen Bücher
akk.	einen alten Mann	eine grüne Tasche	ein kleines Kind	keine neuen Bücher
gen.	eines alten Mannes	einer grünen Tasche	eines kleinen Kindes	keiner neuen Bücher
dat.	einem alten Mann	einer grünen Tasche	einem kleinen Kind	keinen neuen Büchern

Studerer du skjemaet, ser du at det er svak bøyning på adjektivet i alle kasus unntatt i tre tilfeller: nominativ hankjønn og nominativ/akkusativ intekjønn.

Her bøyes adjektivet sterkt, men det kommer vi tilbake til under **sterk adjektivbøyning**.

Sterk adjektivbøyning

Sterk bøyning brukes når det ikke er noe bestemmelsesord foran adjektivet, bestemmelsesordet er ubøyd eller ikke har noen ending. Slike kan for eksempel være tallord, *zwei*, *drei*, eller de tre ubøyde formene av *ein*, *kein* og eiendomspronomenene. Se skjemaet ovenfor. (Eks.: *Peter ist ein guter Freund.*)

Slik ser adjektivskjemaet ut når adjektivet står uten bestemmelsesord:

	hankjønn	hunkjønn	intekjønn	flertall
nom.	guter Freund	gute Freundin	schönes Kind	gute Freunde
akk.	guten Freund	gute Freundin	schönes Kind	gute Freunde
gen.	guten Freundes	guter Freundin	schönen Kindes	guter Freunde
dat.	gutem Freund	guter Freundin	schönem Kind	guten Freunden

Legg merke til at **adjektivet har de samme endingene som den bestemte artikkelen**, unntatt i genitiv hankjønn og intekjønn. Men de brukes lite.

Etter ordene *einige*, *andere*, *mehrere*, *viele* og *wenige* har adjektivet sterkt bøyning:

Er hat viele interessante Bücher gelesen. Sie hat einige rote Äpfel gekauft.

Substantiverte adjektiv

Substantiverte adjektiv er substantiv laget av vanlige adjektiv:

fremd – fremmed (adjektiv) *der Fremde* – den fremmede (subst. hankjønn)

die Fremde – den fremmede (subst. hunkjønn)

ein Fremder – en fremmed (mann)

eine Fremde – en fremmed (kvinne)

Slike substantiverte adjektiv skrives med stor bokstav og får vanlig adjektivbøyning:

Ich habe mit dem Fremden gesprochen. Er hat einen Fremden gesehen. Die Kranke kam gegen mich.

Ein Bekannter von mir ist gekommen.

Gradbøyning av adjektiv

Gradbøyning av adjektiv

Adjektivet har som på norsk tre gradbøyningsformer: positiv, komparativ og superlativ.

positiv	komparativ	superlativ
schön	schöner	schönst
warm	wärmer	wärmst
kalt	kälter	kältest

Adjektivet får endingen **-er** i komparativ og **-(e)st** i superlativ. Dersom adjektivet ender på **-d, -t, -s, -z** får det **-est** i superlativ. Superlativformene får også alltid i tillegg en bøyningsendelse: *der/die/das schönste/kälteste*. Denne endelsen avhenger av om adjektivet har svak eller sterk bøyning og hvilket kasus det står i.

De fleste adjektiv gradbøyes som *schön*, men en del adjektiv får omlyd, som f. eks. *warm – wärmer, jung – jünger*. Noen adjektiv har en litt uregelmessig gradbøyning. De vanligste er:

groß – größer – der, die, das größte

gut – besser – der, die, das beste

viel – mehr – das meiste

hoch – höher – der, die, das höchste

nah – näher – der, die, das nächste

Viktige forskjeller på norsk og tysk gradbøyning:

- Vi bruker ofte **mer** og **nest** sammen med adjektiv som har flere stavelses. Dette forekommer **ikke** på tysk. Sammenlign setningene:
Ihr Auto ist das modernste. Hennes bil er den **nest moderne**.
Sie ist die interessanteste Person, die ich kenne. Hun er den **nest interessante** personen jeg kjenner.
- Dersom du vil uttrykke at noe blir f.eks. bedre og bedre, varmere og varmere, brukes **immer** på tysk: *Es wird immer besser. Es wird immer wärmer.*

Det er viktig å huske på at adjektivene i komparativ og superlativ får de samme bøyningsendelsene som adjektivene i positiv. (Studer svak og sterk adjektivbøyning på side 281–283.)

ein junges Mädchen – ein jüngeres Mädchen

mein alter Onkel – mein ältester Onkel

Relativpronomen

der, die, das, die

Dette relative pronomenet bøyes som den bestemte artikkelen. Unntak er alle **genitivformene** og **dativ flertall**:

	hankjønn	hunkjønn	intetkjønn	flertall
nominativ	der	die	das	die
akkusativ	den	die	das	die
genitiv	dessen	deren	dessen	deren
dativ	dem	der	dem	denen

Et relativpronomen viser tilbake på et substantiv utenfor relativsetningen. På norsk bruker vi ordet **som** for nesten alle formene: *Der Junge, der im Schulhof steht, heißt Jürgen. Der Wagen, den ich gestern gekauft habe, war teuer. Die Familie, bei der ich voriges Jahr wohnte, heißt Schmidt.*

NB! Det bøyde verbet står alltid til slutt i en relativsetning. En relativsetning skilles alltid ut med komma.

Hvilket relativpronomen skal vi bruke?

For å finne det rette relativpronomenet og den rette formen av dette, må vi foreta to "operasjoner":

1 Først må vi finne det ordet relativpronomenet peker tilbake på:

Karl ist ein Junge, der sehr gern Fußball spielt.

Meine Freundin, die Lene heißt, kommt heute zu mir.

Das Rathaus, das in der Stadtmitte liegt, ist sehr alt.

Die Aufgaben, die die Lehrerin uns gab, waren nicht besonders schwierig.

Slik finner vi **kjønn** og **tall** på det relativpronomenet vi skal bruke.

2 For å finne hvilken kasus relativpronomenet skal stå i, må vi analysere relativsetningen:

S PRED V

Ich habe einen Freund, der ein sehr tüchtiger Schüler ist.

DO S PU V

Hier steht der Computer, den ich vor einer Woche gekauft habe.

PU S PU V

Hast du das Mädchen gesehen, mit dem ich gestern im Kino war?

Gjør det til en vane å foreta disse to "operasjonene", spesielt dersom du er usikker.

Preposisjon + relativt pronomen

Legg merke til forskjellen mellom tysk og norsk i disse setningene:

Der Stuhl, auf dem ich sitze, ist zu hoch für mich.

Stolen **som** jeg sitter **på**, er for høy for meg.

Die Stadt, in der wir früher wohnten, liegt im südlichen Deutschland.

Byen **som** vi bodde i tidligere, ligger i Syd-Tyskland.

Hier ist meine Freundin, von der ich gesprochen habe.

Her er min venninne **som** jeg snakket **om**.

På tysk står en preposisjon som styrer et relativpronomen, rett foran relativpronomenet. På norsk kommer preposisjonen lenger bak i setningen.

Relativpronomenet kan aldri sløyfes

Sammenlign de tyske og norske setningene:

Da steht der Wagen, den ich eben gekauft habe.

Der står bilen (som) jeg nettopp har kjøpt.

Die Aufgabe, von der du jetzt sprichst, habe ich schon gelöst.

Oppgaven (som) du snakker om, har jeg allerede løst.

På norsk er det mulig å sløyfe relativpronomenet dersom det ikke står som subjekt i setningen. **Dette er ikke mulig på tysk, relativpronomenet skal alltid være med.**

Wer, was

Wer – den som, enhver som

Dette er et ubestemt relativt pronomen som bare brukes om personer. Det viser **ikke** tilbake på noen bestemt person, og **verbet står alltid i entall**.

Det bøyes slik:

nominativ – *wer*

akkusativ – *wen*

dativ – *wem*

Wer früh ins Bett geht, darf morgen mitkommen.

Wen ich liebe, möchte ich nicht verlieren.

Når vi på norsk sier **den som**, bruker vi som oftest **wer** på tysk.

Was – som, det som, noe som

Dette er også et ubestemt relativt pronomen. Det peker tilbake på:

- *alles, das, etwas, nichts, vieles:*
Sie verstand alles, was er sagte.
Er hat nichts gesagt, was mich interessiert hat.
Wir haben etwas gehört, was wir sehr überraschend gefunden haben.
- et substantivert adjektiv i intetkjønn (*das Schönste, das Beste*):
Das ist das Schönste, was ich gesehen habe.
- en hel setning:
Die meisten haben den letzten Film schlecht gefunden, was mich überrascht hat.

Wasbrukes ofte uten at det peker tilbake på noe ord. På norsk sier vi **det som**:

Was du jetzt sagst, stimmt überhaupt nicht.

Presens futurum (tidligere: futurum)

Presens futurum (framtid) uttrykkes vanligvis på to måter:

1) Presens av verbet **werden** + **infinitiv** av hovedverbet:

Wir werden nächste Woche ins Kino gehen. Vi skal gå på kino neste uke.

Später werde ich meine Tante besuchen. Senere skal jeg besøke min tante.

Legg merke til ordstillingen. **Infinitiven står til slutt i en helsetning.**

2) Vanlig presens brukes for å uttrykke framtidig handling. Som regel inneholder da setningen et tidsuttrykk som uttrykker framtid:

Ich reise übermorgen nach Oslo. Er feiert nächstes Jahr seinen 50. Geburtstag. Ich erzähle dir morgen alles.

Werden - bleiben

I forbindelse med bruken av *werden* i presens futurum kan det være nyttig å se på forskjellen på de to verbene *werden* og *bleiben*:

werden – bli (forandring)

bleiben – bli (forbli/bli værende)

Er wird morgen zwanzig Jahre alt. Ich werde in zwei Stunden mit meiner Arbeit fertig.

Sie bleibt zwei Tage bei mir. Wir bleiben nur eine Stunde hier.

Ubestemte pronomener

jemand – noen, en eller annen

niemand – ingen, ikke noen

Disse to pronomene står alltid alene og blir bare brukt om personer. De er alltid entall.

En finner akkusativformene *jemanden/niemanden* og dativformene *jemandem/niemandem*, men som oftest er pronomene ubøyd. *Ich sehe, dass jemand hier gewesen ist. Hast du jemand(en) gesehen?*

einige – noen

Einige brukes bare i flertall og det bøyes som *diese* (se bøyningen av *diese* under Påpekende pronomener, side 251): *Wir haben einige Bücher gekauft. Einige davon sind sehr interessant gewesen.* Vær oppmerksom på forskjellen mellom *jemand* og *einige*. *Ist jemand da?* (Er det noen / **en eller annen** der?) *Nur einige sind gekommen, nicht alle.* (Bare noen / **en del** er kommet, ikke alle.)

etwas – noe

nichts – ingenting / ikke noe

ein bisschen – noe / litt / en del

ein wenig – noe / litt / en del

ein paar – noen / noen få

Alle disse pronomene er ubøyde. *Ich habe nichts gesehen. Sie hatte nur ein paar Fragen.*

viel – mye

wenig – lite

Begge er ubøyde og brukes i entall: *Er hat viel Geld gewonnen. Ich habe leider wenig Zeit.*

viele – mange

wenige – få

Disse bøyes som *diese* og brukes i flertall: *Sie hat viele Freunde. Er hat wenige Freunde.*

NB! Bland ikke sammen:

ein wenig (litt)

wenig (lite, dvs. nesten ingen ting)

wenige (få)

irgend – en eller annen / et eller annet

Dette ordet kan stå framfor en del pronomener. Det forsterker det ubestemte.

Irgendjemand muss mir helfen. Ich muss irgendetwas zu essen haben. Hast du irgendeinen Vorschlag?

Irgend brukes også i forbindelse med noen kjente spørreord. Her er tre nyttige uttrykk:

irgendwo – et eller annet sted

irgendwann – en eller annen gang

irgendwie – på en eller annen måte

Er ist irgendwo in Frankreich gewesen. Wir müssen irgendwie das Problem lösen.

Pekeord (tidligere: påpekende pronomer)

dieser, diese, dieses, diese – denne, dette, disse

Dette pekeordet bøyes som den bestemte artikkelen:

	hankjønn	hunkjønn	intetkjønn	flertall
nominativ	dieser	diese	dies(es)	diese
akkusativ	diesen	diese	dies(es)	diese
genitiv	dieses	dieser	dieses	dieser
dativ	diesem	dieser	diesem	diesen

Eks.: *Der/Dieser Aufsatz ist sehr gut. Ich bin mit dem/diesem Auto zufrieden.*

Ich habe die/diese Filme nie gesehen.

der, die, das, die

Dersom disse pekeordene står foran et substantiv (brukt adjektivisk), bøyes de akkurat som den bestemte artikkelen. Dersom de står alene (brukt substantivisk), bøyes de også stort sett som den bestemte artikkelen. Unntak er **genitiv**: (hankjønn:) **dessen**, (hunkjønn:) **deren**, (intetkjønn:) **dessen**, (flertall:) **deren** og **dativ flertall**-formen **denen**.

Forskjellen mellom bestemt artikkel og pekeord er at pekeordene har ekstra trykk: *Der Lehrer* (læreren) *ist sehr tüchtig. Der Lehrer* (**den** læreren) *ist sehr tüchtig. Ja, den* kenne ich gut (Ja, **han** kjenner jeg svært godt). Du kunne også ha sagt: *Ja, ich kenne ihn gut.* I den siste setningen bruker du et vanlig personlig pronomen (**ihn**).

Mein Freund hat eine nette Freundin. Die möchte ich gern treffen. Ved såkalt omvendt ordstilling (objektet står først i setningen) bruker en alltid de trykksterke pekeordene. Denne setningen kunne en også ha skrevet som: *Ich möchte sie gern treffen*, hvor en bruker et vanlig personlig pronomen (**sie**). Et siste eksempel: *Ich kenne die Leute nicht* (vanlig bestemt artikkel). **Die Leute** kenne ich nicht. (**De** folkene kjenner jeg ikke.)

Pronominaladverb

Et pronominaladverb består av **da- + preposisjon**: *damit, davon, dagen, dahinter* osv. Dersom preposisjonen begynner på en vokal, får vi **dar- + preposisjon**: *daran, darauf, darüber* osv.

I spørsmål består pronominaladverbet av **wo- (+r) + preposisjon**: *womit, wozu, woran* osv.

<i>Er denkt an Kari.</i>	<i>Er denkt an sie.</i>	Han tenker på henne.
<i>Er denkt an den Computer</i>	<i>Er denkt daran.</i>	Han tenker på den.
<i>An wen denkt er?</i>	<i>Er denkt an sie/Kari.</i>	Han tenker på henne/Kari.
<i>Woran denkt er?</i>	<i>Er denkt daran / an den Computer</i>	Han tenker på den/datamaskinen.

På tysk bruker vi **preposisjon + pronomen** om personer, mens vi bruker **pronominaladverb** når det gjelder ting eller begrep.

I dagligtale brukes også ofte preposisjon + pronomen i stedet for pronominal-adverb: *An was denkst du? Für was interessierst du dich?*

Preposisjon + infinitiv

Preposisjon + infinitiv ”kolliderer”. De kan ikke stå sammen.

Jeg gleder meg **til å** se dere. *Ich freue mich darauf, euch zu sehen.*

Hun drømmer **om å** bli berømt. *Sie träumt davon, berühmt zu werden.*

Dersom en får en slik kollisjon, gjøres preposisjonen om til et pronominaladverb.

Legg merke til at infinitivstillegget da skiller ut med komma. I enkelte tilfeller kan også preposisjonen sløyfes.

Det finnes tre preposisjoner som kan stå foran en infinitiv:

anstatt/statt – zu Er sieht fern, statt zu studieren.

ohne – zu Sie hat ihn verlassen, ohne ein Wort zu sagen.

um – zu Ich fahre nach Dänemark, um meinen besten Freund zu treffen.

Preposisjon + leddsetning

En preposisjon kan ikke stå foran en leddsetning.

Han gleder seg **til at** du kommer i morgen. *Er freut sich darauf, dass du morgen kommst.*

Preposisjonen gjøres om til et pronominaladverb, eller den sløyfes.

To preposisjoner kan stå foran en at-setning:

statt dass Statt dass ich hier bleibe, gehe ich nach Hause.

ohne dass Er ging, ohne dass ich es wusste.

Konstruksjoner med *kommen* og *bleiben*

Kommen+ perfektum partisipp

Sammenlign tysk og norsk i disse setningene:

*Er kam nach Hause **gelaufen**.* Han kom **løpende** hjem.

Sie kommt gegangen. Hun kommer **gående**.

På tysk bruker vi perfektum partisipp (*gelaufen, gegangen*) av **bevegelsesverb** sammen med verbet **kommen**. På norsk bruker vi presens partisipp (løpende, gående). Dersom vi har andre verb enn bevegelsesverb, brukes på tysk presens partisipp som på norsk: *Er kam weinend ins Klassenzimmer.*

Bleiben + infinitiv

Sammenlign tysk og norsk i disse setningene:

Ich blieb im Bett liegen – Jeg ble **liggende** i senga.

Bleiben Sie nur sitzen, bitte! – Bli bare **sittende**!

Sammen med verbet **bleiben** bruker tysk infinitiv (*liegen, sitzen*) der norsk bruker presens partisipp (liggende, sittende).

Passiv

I de aller fleste setninger har verbalet en form som kalles **aktiv**. Dersom det uttrykkes en handling, er det subjektet i setningen som utfører denne handlingen: *Der Lehrer fragt die Schüler.* Dersom en ønsker å legge mer vekt på den som blir gjenstand for handlingen, kan en bruke en form av verbalet som kalles **passiv**: *Die Schüler werden (von dem Lehrer) gefragt.*

Passiv dannes av en form av verbet ***werden*** + perfektum partisipp av hovedverbet. Se tabellen nedenfor for de forskjellige tidene:

	Aktiv	Passiv
	S DO	S
presens	Mein Freund liebt mich.	Ich werde von meinem Freund geliebt .
preteritum	Mein Freund liebte mich.	Ich wurde von meinem Freund geliebt .
perfektum	Mein Freund hat mich geliebt.	Ich bin von meinem Freund geliebt worden .
pluskvamp	Mein Freund hatte mich geliebt.	Ich war von meinem Freund geliebt worden .

Dersom du ser nøye på tabellen, ser du at det direkte objektet (DO) i den aktive setningen blir subjekt (S) i den passive setningen, og står da selvfølgelig i nominativ. Subjektet i den aktive setningen finner du i preposisjonsuttrykket med **von** i passivsetningen. Dersom dette ledet ikke er så viktig for sammenhengen, sløyfes det ofte. *Man baut das Haus – Das Haus wird gebaut. Sie informieren uns – Wir werden informiert.*

Legg spesielt merke til passivkonstruksjonen i perfektum og pluskvamperfektum. Her ser du at perfektum partisippformen av *werden* (*geworden*) bare blir **worden** når den står sammen med et annet perfektum partisipp: *Die Schwimmhalle ist gebaut worden*.

Erstatningsinfinitiv

Perfektum partisipp av **modale hjelpeverb**, ***hören***, ***sehen***, ***helfen*** og ***lassen*** går over til infinitiv når de står etter en annen infinitiv. Dette kalles også ofte "smittsom infinitiv".

Studer disse setningene:

Ich habe hart arbeiten müssen. Jeg har **måttet** arbeide hardt.

Hast du sie gehen lassen? Har du **latt** dem gå?

Wir haben ihm nicht helfen können. Vi har ikke **kunnet** hjelpe ham.

Dersom du sammenligner de tyske og norske setningene, vil du se at alle verbene som er skrevet med fet skrift i de tyske setningene, er perfektum partisippformer på norsk.

Konjunktiv

I tillegg til indikativformer (som brukes i vanlige fortellende setninger) har tysk noen former som kalles **konjunktiv**former. Disse brukes først og fremst for å uttrykke:

- noe tenkt, noe som ikke er virkelig
- høflighet, forsiktighet
- noe som er sagt eller skrevet (indirekte tale). Det er ikke absolutt nødvendig å bruke konjunktiv i slik ”indirekte tale”.

Konjunktivformene

Presens konjunktiv (konjunktiv I)

I praksis bruker tysk bare 3. person entall av presens konjunktiv. Denne formen kan også erstattes

med preteritum konjunktiv (konjunktiv II). Vi tar derfor bare med 3. person her. Formen finner du ved å ta bort **n** i infinitivformen av verbet:

haben – er, sie, es **habe**

fragen – er, sie es **frage**

sein – er, sie, es **sei**

können – er, sie, es **könne**

Preteritum konjunktiv (konjunktiv II)

ich	hätte	sagte	käme	könnte	würde	wäre	sollte
du	hättest	sagtest	kämest	könntest	würdest	wärest	solltest
er							
sie	hätte	sagte	käme	könnte	würde	wäre	sollte
es							
wir	hätten	sagten	kämen	könnten	würden	wären	sollten
ihr	hättet	sagtet	kämet	könntet	würdet	wäret	solltet
Sie	hätten	sagten	kämen	könnten	würden	wären	sollten

Se på skjemaet ovenfor:

- Preteritum konjunktiv av svake verb + *wollen* og *sollen* er lik preteritum indikativ (se *sagte*)
- Preteritum konjunktiv av sterke verb lages av preteritumsstammen + omlyd + konjunktivending (se *käme*).
- Modale hjelpeverb i preteritum konjunktiv bøyes som *können* (se *könnte*).

NB! Konjunktivendingene er de samme for alle verb.

Bruken av konjunktiv

Konjunktiv i betegnelsessetninger

Wenn das Wetter besser wäre, würde ich hinausgehen. Dersom været var bedre (nå), ville jeg gå ut.

Wenn ich Geld hätte, würde ich ein Auto kaufen. Dersom jeg hadde penger (nå), ville jeg kjøpe en bil.

Konjunktivene i disse setningene uttrykker noe som er tenkt, noe som ikke er virkelig. (Værer er ikke godt / jeg har ikke penger.) Dette uttrykker en med preteritum konjunktiv, **men legg merke til at utsagnene gjelder nåtid.**

Det greieste er å bruke preteritum konjunktiv i *wenn*-setningen, og *würde* + infinitiv i helsetningen.

Dersom vi skulle ha uttrykt det samme om fortiden, måtte vi ha brukt pluskvamperfektum:

Wenn das Wetter gestern besser gewesen wäre, wäre ich hinausgegangen. Wenn ich gestern Geld gehabt hätte, hätte ich ein Auto gekauft.

Høflig konjunktiv

Høflig konjunktiv brukes svært ofte. Den uttrykker høflighet og forsiktighet når en for eksempel ber om noe: *Könnten Sie mir bitte sagen, wo die Kirche liegt? Ich hätte gern ein Glas Wein. Ich möchte gern essen. Könntest du mir mit den Koffern helfen, bitte?*

Konjunktiv i indirekte tale

Etter et utsagnsverb i fortid (*sagte, antwortete, fragte, schrieb* osv.), står den indirekte talen etterpå som regel i konjunktiv (presens eller preteritum): *Sie sagte, dass sie morgen komme/käme. Er fragte, ob Karl krank sei/wäre.*

I tysk dagligtale finner en også ofte indikativ i stedet for konjunktiv i slike setninger, det blir mer og mer vanlig.